

Ե Ի Ռ Ա Պ Ա Մ

Ըրագիր Գարաթմակուն

ԲՈՎԱՆԳՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

ԵՆՈՒՐԸ. Կոյսեր մէկ թեւ գիտիչ
ԳԵՂԵՄ. Իրո՞ւմանցանին տուած հարկերը Լիք մէջ Լընգ-
 կաստանի համար օտարազգի զինուորներ ժողովելու կտուտի-
 րութեան Ենդզիսի տուած հրամանը: Այլեւայլը:
ԲԵՊՂԵՄ. Գեղեթուրի խոտորակեան պատճառը: Լընգ-
 կաստանի լոբը: Այլեւայլը:
ՕՍԿԵՆԵՆ ՏԵՐՈՒԹԻՒՆ. Ինչպե՞սաց բարեկամական
 յարաբերութեանը նորին սկիզբը: Ինչպե՞տուողը նոր ընկե-
 րութեան մը:
ԳԵՐՈՍԵՍԱՆ. Գորակարան լոբը: Գորակարան տը Լարմին
 տաւանական թղթակցի: Գորակարան քանակին վրայ տուած
 անցկեւորութեանը:
ՌԻՍԻՍԵՆԱՎԱՆԵՐ. ՆԱՆԴՈՒԹԻՒՆԻՍԻ ԱՐԹՈՒՐ ԿՈՐ-
 ՑՈՒՆ ԲԻՒՐԵՆ ԳՆՏԸՀԱՐԵՆԵՐ:
ՆԵՐՍԻՆԱՎԱՆԱՆ. Ներսիսի երկերը Գորակարանին
 քան ասորայլութեանը: Գ. Յիւնաս:

ԱՌՍՏՐԻԱ

ՄԻՔՆԱՆ. 19 ՄԵՊՏԵՄԲԵՐԻ:

Միքսոստի կայսրն իր Կաթոլիկական մէջ բրած
 ձախարհութիւնը կատարելէն ետքը, նոյնտեղի
 ընդհանուր կատարար Ալբրեհտ արքեպիսկոսին
 ինքնազիր թուղթ մը իրկեց որուն մէջ մտնում ժո-
 ղովորական ամէն տեղ իրենց զուգուցած սիրոյն եւ
 հաստատութեան նշաններուն վրայ իր հաճու-
 թիւնն ու շնորհակալութիւնը կը յայտնէ եւ ար-
 չեղբորն կը յանձնէ որ իր աս հաճութիւնն եր-
 կրին բնակիչներուն յայտնէ: Նոյն թղթին մէջ
 ինքնազիր կը ծանուցանէ թէ ինքն ամէն կեր-
 պով իր իշխանութեան տակ գտնուած ազգերուն
 առանձին օգտին մտադիր պիտ'որ ըլլայ եւ անոնց
 մասնաւոր ազատութիւնները պիտ'որ պահէ որչափ
 որ անոնք ընդհանուր անբարեկամ շահին հետ
 կրնան միացանել:

ԳԱՂԴԻԱ

ԳԵՂԵՄԵԱՆ Գրամատակարարն տուած վերջին
 հարկին նոյնտեղ, վերջին ամսուան մէջ իր պա-
 տրաստ ստակը 2%, միլիոն ֆրանկ աւելցրել, իսկ
 ընդունած լուծարարաց (շահաւոր) գումարը 19 1/2
 միլիոն եւ գուրս տուած թղթակցութեանը 26% մի-
 լիոն պակսեր է:
 — Կատարարութիւնն Անգլիայի հրամանն առաւ
 որ Լիք մէջ Լընգկաստանի համար օտարազգի զի-
 նուորներ ժողովելու գործակալներ իրկէ, որոնք
 արդէն նոյն քաղաքն հասած եւ իրենց գործու-

ղակութիւններն սկսած են: Գաղղիայի պաշտօնէից
 կողմանէ պայման գրուած է որ ամենէին գաղ-
 ղիացի կամ հայաստանի պիտ'որ չտանախ, ոչլ միայն
 օտարազգի:

— Շարժի բանակին մէջ անդապար մեծամեծ
 զինուորական կրթութիւններ կ'ըլլան, որոնց Կա-
 թոլիկ կայսրն անձամբ ներկայ կը գտնուի: Գրքի
 տերութիւններէն հրախրուած մեծամեծները դեռ
 հասան, որոնց գաղէն ետքը գլխաւոր մեծ կըր-
 թութիւնն ի գործ պիտ'որ դրուի:

— Կորթէնի կայսեր Առասց կայսեր հետ
 ընկելու տեսութեան վրայ քաղաքագետք անգա-
 րայ խորհրդածութիւններ կ'ընեն եւ անոր մեծ
 քաղաքական նշանակութիւնն մը կ'ուզեն սալ:
 Գաղղիայի ոչ կայսրն իր կողմանէ պոպոխի կար-
 ծիքներու պատճառ մը շտապը: Համար, այնպէս
 կը պայքարէ թէ ինքը միայն Ալբրեհտի իրկի թա-
 դուրսն ըրած պայտարութեան դեմ պայքարելուն
 մ'ընելու համար Եւրոպայի պիտ'որ երթայ (ուր,
 ինչպէս յայտնի է, երկու ինքնակալը իրարու հետ
 պիտ'որ տեսնուին): — Այլեքսանդր կայսրն արդէն
 ձախարհ ելած եւ Գեղեթմիս հասած է:

ԱՆԳՂԻԱ

ԼՂՆՈՒՄ, 11 Սեպտեմբերի: Գեղեթմիսի մէջ
 պատահած խոտորակեանն որուն յուրը հեռապիկն
 համառօտիւ ծանոց, բողոքական քարոզիչ մը պատ-
 ճաած է, որն որ նոյն քաղքին փողոցին մէջ
 արտաքայ կարգի մեղեմանդ ութեամբ հաւատարմա-
 րոգութիւն կ'ընէր: Քաղքին ուղղակիաւ մտը-
 վուրդն աս բաննս պրոպագանդա ձեռքով գեղ-
 ցոյց մ'ընել. ասոր վրայ քանի մը պատուաւոր
 քաղաքացիք քարոզչին աղաչեցին որ իր քարո-
 ղութիւնն ունի յարմար ժամանակի մը թողու-
 որդէս զի խոտորակեան մը չպատահի, բայց անի-
 կայ ամենեւին չանսաց, եւ ամպիոնն կաւ որ իր
 քարոզիչն սկի: Նոյն ժամանակն հոն ժողովուած
 3—4000 ուղղափառ եւ բողոքական ժողովուրդն
 սկսան սաստիկ աղմուկ մը հանել եւ իրարու հետ
 կռուիլ. քիչ մ'ետքը քաղքին ուրիշ փողոցնե-
 րուն մէջ ոչ ուղղափառք եւ բողոքականք իրա-
 բու հետ զարնուելու սկսան: Բատիկանութիւնն
 ամէն կերպով դանկը խաղաղցրելու աշխատե-
 լին ետքը, ստիպուեցաւ խոտորարաց վրայ կրակ
 ընել, որով շատ մարդիկ վիրաւորուեցան: Նաեւ

կանայք ալ կուռն մասնակից եղան, խռովութեան
 գլխաւորներէն Ս հոգի ձեռք ինկան եւ ստիպի
 առգանցի ու երկու ամսուան բանախ գատապար-
 առեցան:

Լընգկաստանն հասած վերջին թղթակցը մեծ
 լուր մը չբերաւ: Գրեթէ երկու կողմն ալ (որ-
 չափ որ Անգլիայի կողմանէ արուած լոբերէն
 կ'երեւայ) անգործութեան մէջ կեցած են: Միայն
 Տեղիի լուր քանի մը պատերազմներ եղան, ու
 բողոքական տարածքը երկը անգամ քաղքին
 քով բանակող Անգլիացոց վրայ յարձակու-
 րին, բայց աննոցմ զայնուելով՝ ստիպուեցան եւս
 քաղաքի, աս պատերազմներուն մէջ Անգլիայի
 800 հոգի կորսնցուցին: Հոտորակեան վր-
 աց հրամանատար Թոյտ գորտակեան հրամար-
 նայով՝ Ռիլըն գորտակեան հրամանատարութիւնն
 առած է: Անցած ամսին 30ին Հալթոյ գորա-
 պետը ապստամբներուն բողոքովն յաղթեց եւ
 անոնց ամէն թնգանութիւնն աւարտուեց: Կով-
 պոյն մէջ Մահմետականաց դաւաճութիւն մը
 յայտնուեց է:

Պաղատիցին եկած լոբերուն նոյնտեղ Կաեւ
 Հայաստանցոց իշխանութեան տակ եղալ Լնգիկ-
 ներուն մէջ ալ արտասարակութեան հոգի մտած է
 եւ մեծ գրգռութիւն կը տրուէ, անոր համար կա-
 տարարութիւնն ամէն զբաշտութեան միջոցներն ի
 գործ գրաւ եւ թէ զբոք թէ Կաեւը շատցոյց
 որդէս զի կարող ըլլայ խոտորակեանց ստիպը
 շտապ աւանդ:

Լնգիկայի մէջ պատրաստութիւններն արտաքայ
 կորդի գործարեւութեամբ յառաջ կը առնուին.
 նոր գործողութիւն կը շարունակուի եւ ամէն որ
 բողոքական նոր զինուորներ կը գրուին եւ կըր-
 թութիւն կը սկսին: Մինչեւ ասոր պիտ'որ լնգ-
 զեա Լնգիկաստանի մէջ 80,000 կարողական զօրք
 պիտ'որ ունենայ: Կաշաբանց համար հարկաւոր
 կըսած թնգանութիւնն եւ թնգանութեանից զօրքը
 ամէն անգլիական գաղթականութիւններէ Լընգ-
 կաստան կը իրկուին, այնպէս որ Կոյ տարւոյն
 սկիզբը Անգլիայի մեծ զորութեամբ պատերազ-
 մական գործարարութիւնները կարող պիտ'որ ըլլան
 սկսիլ:

— Կաղապարէն գրուած ասանձականաց թղթ-
 թերը Լնգիկան տարածարութեան վրայ զանա-
 դան անգլիականութիւններ կու տան: Ատորին պաշտօ-
 նակայ մը Լնգիկաց քաղութեամբ պատերազմե-

Ն Ա Ն Գ Ի Ի Ե Գ Ծ Ի

ԱՐԲԱՐԲ ԿԱՐՑՈՆ ԲԵՐԲԵ
Գ Ա Տ Ե Լ Ը Ի Ե Ը Ը

Աստու բլաւուն պէս տարտալը կը քակուի եւ բարեկամս անկողինն ըստ ամենայնի բոլոր ծակ մը կը բացուի, այնպէս որ անկողնոր զինք կրնար ծածկել եւ զրոյն ամենեւին չէր երեւար: Եւ զոստ ծակէն ներս կը մտնէ, որուն ետեւէն շունն ալ կու գոյ եւ քիչ մ'ասան առջին անգին հասուբայուն ետեւ' երկայն հարկու ձայն մը կ'ործուի: Այն ժամանակը բարեկամս մտորը կ'ընես որ կրնար շունն իբրեւ թղթատար գործածել: շուն մը մատին ծայրը շէջ մը կը ծակէ, փայտի կտոր մը գրչի պէս կը կտրէ եւ նաւալով մը դարանին մէջ դրած թղթի կտորին վրայ մատնէ ելած արիւնով հետեւեալ խօսքը կը գրէ: «Աս թուղթս իմ արիւնովս կը գրուի աղէկ պաշտէ, կեանքդ անկէ կախած է: Թուղթը շուն վրայ կապելէն ետքը թող կու տայ որ զիս փնտռէ, եւ ինքն իր տեղը կը դառնայ, ծակը նորէն կը գրչէ, եւ ամենեւին իր անկէ հետոյ ըլլալը չիմացուիր: Քիչ մ'եւարը թէ Բեգերս եւ թէ միւս նաւալարը իր քովը կամ թէ ճիշդ խօսելու համար իր գանձած տեղը կու գտնէ, քան զի ամենեւին իր վրայ մտադրութիւն ընող չկար: Ամեն ալ վերջին աստիճանի արամ Էին եւ համարակ կը խօսէին թէ իրենցմէ մէկ մասը նաւազարտին առաջնորդութեամբ շնորհատանի կողմերը պիտ'որ երկայն եւ հոն թախահետեւին պիտ'որ ընէ, իսկ միւս մասն' որն որ մինչեւ նոյն ժամանակ նաւուն մէջ տիրող էր, ճիշդ Բեգերսին խորհրդով հարաւորին ծակը նաւալովով' կ'հարտութիւն պիտ'որ ընէր, եւ կամ որիչ զորքի մը ձեռք պիտ'որ դարնէր:

Կիչլին Ազատ զարձեալ առանձին մտայած էր: Եւստի զարձեալ իր շղթաները կը հանէ, եւ նորէն ինծի դալու փորձ մը կ'ընէ: Խցին մէջ գանձած պարտոյ շէջ մը ջրով կը լեցընէ քանի մը գետնահինձոր գրգռելը կը դնէ: Երկուսի մը մէջ ճրագի կտոր մը մնացած էր, զանկող կը վառէ եւ ծակէն անցնելով իր անկողնովն այնպէս կը գոգէ որ զրոյն չի ինչայ, եւ կը սկսի գէղ իմ կողմն դալ: Իր սառնելն ելած թեւերուն եւ սրկողներուն խառնակութեամբ մէջ հարկու մեծ դրամար թեւեղ կարող կ'ըլլայ յառաջ երկայնարկէն քանի մը բոլակ ետքը տեղոյն ազականեայ սպր զինքը նեղելու սկսած էր, որով իմ դեռ սղջ ըլլալուս վրայ բոլորովին յարկ կարած էր: Քանի մ'անդամ զիս անուձնուս կը կանչէ բոլոր պատասխան շունելով իր կարմիրին վրայ աւելի եւս կը հաստատուի: Եւ որովհետեւ ծոցը օտտակի պէտեւեալ ըլլալով նաւուն միտեանցին մէջ մեծ զգոյթն մը կը հանէր, կարեղի չէր որ իմ շունը աննկատ կամ խորհալուս ձայնը լսէր: Արիւնը քովը հասնելու ամեն փորձ ընելէն ետեւ վերջապէս այնպէս տեղ մը կը հանի որ ամեն կողմ գոցուած եւ ծածկույ մը գտնելը կարեղ չէր: Տոս բոլորովին վստահ յուսահատութեամբ ինք զինքը կ'ստիւրը կը նետէ եւ կը սկսի տղապէս լսել: Նոյն ժամանակ չիչի մը կ'որոտելուն ձայնը կը լսէ: աս լստ ինքիան աննշանակ բռնի իմ կ'եանքս աղտակց, որովհետեւ բարեկամս զիս արդէն մեռած կարծելով' կը խորհէր նորէն ես գտնեալ:

Թեպէս է. Ազատ կատարեալ ստոյղ չէ որ նոյն ձայնն համոզն ես եմ', սակայն կը քաջալերուի իր գործըն յառաջ տանելու: Նորէն իմ անուձն կը կանչէ, բոլոր եւ որոտասխան տալու կարողութիւնն չունի: Երգուս բոլորովին բռնասած էր: Գործնալ կը համոզուի որ ես կինգանի լեմ', ու կուզէ ես գտնուալ, նոյն ժամանակը գանակին ինչոյուն ձայնը կ'աւուտ: որուն վրայ յարկ նորէն կ'արձարձի եւ անդամ մ'ալ բարձրանայն զիս կը կանչէ: Եւ սեղամ լեղաւ

առնուելէն մինչեւ հիմայ պարտական բանակին է. երկրին ներկայ վիճակին վրայ հետեւեալ մանրամասն տեղեկութիւնները կը գտնուին: «Կալազութեան գաշտնց օտարազուելէն ետքը, տեղեկութիւնը բանակին նուազեցուցում մը ապ կ'ուզէր, բայց քաղաքին ու քանտահարին վիճակը, եւ շնորհաց զեղքերուն բոլոր Աֆիանիստանին մէջ յառաջ բերած խանութիւնը, աս բանն ի գործ դնելը արգելեցին: Աս վարդապետ մէջ Պարսկաստան տորի վրայ մեծ բռնակ մ'ուձի, այն որ շուրջ 100,000 հետեւակ, եւ 120,000ի շարի ձիւնոր կրնայ համարուիլ, արձնող միայն 12,000ը գրախաւորապէս քիւրտեր, համաձուր հիմնադրաց կը վերաբերին: Իււկեալեւ աս բանակը հիմայ յաւազուքնէ աւելի կանոնադրեալ է, բայց մողվերդեան վրայ, որուն մտերմը կ'ապրի, մեծ բեռ մըն է: Եւ ի մասնաւորի անկանոն հեծելազորը' որոնց վրայ իրենց նանը կը տիրէ, եւ անբաւ թիւը ամենեւին չ'կրնար իշխուիլ, կրնայ անկիրթ զորաց անգուժած մը համարուիլ, որն որ իրեն գոյութիւնը պահելու համար ամենայն ինչ կը յախշտակէ: Բնույնովս զօրքը, հետեւակ զօրաց պէս աղէկ կանոնադրեալ եւ կրթեալ է: Եւ իրեն մէջ կրթեալ եւ վնասող զորամուձեթեան մէջ վարկ, շրս գունդ, կամ 1200ի շարի զօրք կը պարուձակէ:

Պաշարին աղէկ է, միայն ծանր թնդանօթիւնն տարբեր: Լծեալ ձիւնը սրանչեղի են: Պարսկական թնդանօթածիգ զօրաց մէկ մասնաւոր ճիւղը կ'ազմող Եւսուզուրչիս մարմնը կ'ապրի է, որն որ վերջերը նորէն զօրացած է: Ըստմին ուղտերուն թնդանօթածիգիւն են: Աս անասուններէն ամեն մէկը լեռնային թնդանօթ մը կը կրէ, եւ թնդանօթածիգ մը կը կառավարի, որն որ միանգամայն թնդանօթը գործածուի է: Եւսուզուրչիս, որն որ հիմայ մեջ գումարտակով դուրս մը կը կացուցանէ, շատ ասուն չէ որ կանոնաւոր զօրաց կարգը մտած է: Լեռանին եւ Աֆիանիստանին կողմերուն պարագուիլը, պարսկային բանակը զգուրպէս նուազեցնելը կարեղի կ'ընէ: որովհետեւ Սերտարին հրամանին տակը Եզուլ զօրքերը 60,000էն նուազ չ'են, եւ աս զօրքերը' որոնք երկու տարի ի վեր պատերազմներու մէջ են, շատ քիչ են: Ծառանք կանոնադրողը Մուրատ Միրզան է, որն որ դործունեայ եւ քաջ մէկն է:

Ըստ իրեն ետեւէ կտեւ հանած հրապարտութիւնը մէջ հրապարակու ծանցող որ իրեն աւմն մահճետական, քրիստոնեայ, եւ հրեայ հպատակները հասար պիտի համարուին, եւ մի եւ նոյն քաղաքական եւ ընկերական իրաւունքը վայելին: Աս բանիս գործադրութիւնը շատ դժուարութիւններու պիտի հանդիպի եւ աստիկնով նախապայտարմանց դեմ պիտի կուտի, բոլոր աս ստոյղ է որ անբաւ թեւեկ կողմանէ պայտիս սկրդբան մը յարգուիլը կ'ախն բան մըն է:

Վնդակայից Պարսից ծոցը բոլորովին պարպեցին, իրենց վերջն գումարտակն ալ դեպ ի շնորհատան ձայնայ ելաւ:

Աստանդնուս պոլիս 23 Օգոստ. Պարսկաստանէն հոս հոտեղ լսելը կը հաստատեն թէ Ըստին եւ իր տերութեանը' Անդրկասցաց հեռ բարեկամական հարգակցութիւնը նորէն հաստատուի: Համար քրած դաշինքը հաստատուն բան մը չէ: Ըստին որսի պատճառաւ շիւրթամ երկնոյց, տեղի Մուրթէին հեռ Լեռանի բռնութեան վրայ խօսելէն փախուստ տալու համար է: — Աճաւա լամը Պարսից ծոցին վրայ ծովակալութեան ընդհանուր գործակալ անուանուած է, եւ Ըպուշի պիտի նստի: Քարձրագոյն դուրս Բերիմ կողին ետ պահանջու շամբը ամենայն եղանակու յառաջ կը տանի: — Ներքին Խոտաստանէն եկած թղթերը կը համարին թէ, Խոտաստանի կողմանէ Բեքին կին արքանեայ ծանուցուած ըլլայ թէ Անդրկասցաց հեռ հաշտուիլը դեռ ուշացրնէն, որովհետեւ Անդրկասցիք Լեղկաստանի մէջ դեղած ըլլալով: Ամայ դեմ թղթաւորութիւնները սկսելու խափառուած է:

լուս վրայ հետեւեալ կերպով կը գրէ: շնորհ զօրք սասանայի պէս կը պատերազմէ: անդամ մը պարտիկ գունդ մը գեղե մը մէջ մղեցինք եւ գեղը կրակի տուինք, բայց անոնք ասանց ասոր միտ կ'ենելու, այրող տնկուն մեջէն մեղի հետ կը պատերազմեն, մինչեւ մեղի հարկ եղաւ գեղին վրայ յարձակիլ որ պիտեմք դուրս մղենք: շուս մը 30 հագի գեղէն գուրս ժողովուրդն եւ այնչափ ատեն մեղի հետ զարնուեցան մինչեւ որ իրենցմէ վերջին մարդն ալ ինկաւ: Ար ստիպուիք նաեւ վերաւորներն սպաննել, իսկն զի շնորհները վերաւորուելէն ետքն աւելի եւս կատարութեամբ կը պատերազմին:

Արիջ նամակներ անդրիական կառավարութեան Լնդկաստանի մէջ լրամ ընդհանրութեան վրայ տարտուը կ'ընեն եւ կը ծանուցանեն թէ Լնդիկներն անդադար գէր կը պնեն եւ կը զինուորին շատ տներ գէղերով լեցուն են, զորոնք նաեւ կառավարութիւնը գիտէ, բայց ամենեւին հոգ չ'ընեն զանոնք աննկու կամ ծախուիլն արդեւ լելու:

ՕՍՏԱՆԵԱՆ ՃԵՐՈՒԹԻՒՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԵՆ եկած վերջին լսելուն նայելով, Պարսկայի եւ Ռուսաց զեւպաններուն իրենց բարեկամական յարաբերութիւնները նաւրէն սկսելու, Ժողովրդեան մէջ մեծ ուրախութիւն պատճառեւ է: Գեւապաններն Օգոստոսի 23ին իրենց թարգմաններուն ձեռքով հարգուցութեանց սկսիլը Գրան պաշտօնէից ի պաշտօնն ծանուցել են, երկրորդ օրը Բարձրագոյն գրան թարգման Պարսկի Եֆենտին զեւպաններուն երկնայով' անոնց Սուլթանին աս կ'ապրիս վրայ ունեցած համախիւնը ծանուցել է:

— Գրք ընկերութիւն մը Բարձրագոյն գոնէն հրաման կը խնդրէ Խանուէն մինչեւ Արմաղ երկնթուղի մը շինելու: Ըստ թիւան ծովայր Ա' թիւնն սղ երկն կը հաշուի: Ընկերութիւնը մինչեւ 6 ամիս կառավարութեան 25,000 սղերին երաշխաւորութեան տակ պիտ'որ տայ: ճերուութիւնն իր կողմանէ հարկերն յաշի երաշխաւոր կ'ըլլայ: Խօսակցութիւնները բաւական յառաջ գացած են եւ միայն Սուլթանին հրապարակին կը սպասուի որ շինութիւնն սկսի:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Պարսկաստան թերթերու մէջ եկած պարսկական լսելը, բաւական հետաքրքրական են: Բեյ լրագրին կէս պաշտօնական մասին մէջ հարցաքննի նայելով, Պարսկաստանի մէջ նոր կրիւներ սկսելու վրայ են, եւ Պարսիկները գոյցէ նաեւ նորէն Լեռանին վրայ պիտի յարձակին: Եւ աս լուրը հետեւեալ եղանակաւ կու տայ: «Երկէ հեռազրական լուր մը կը ծանուցանէ թէ Սերտար Մուրատ Միրզային զօրացը մեկնելէն ետքը, Լեռանի մէջ խօսութիւններ սկսան: Սրբափ որ կ'երեւայ, աս խոսութեանց ասիլը կրնանական պատակ մը կայ, որով Ըիլիսերուն դէմ կը զինին, որոնք սրբէն յարանի է որ Պարսից շահին մասնաւոր պաշտպանութիւնն ունին եւ Լեռանի մէջ քիչուր են: Ծանօթ է արդէն որ Պարսից արքունիքը իրեն հաւատակիցները պայտուանելու համար եւ իրեն հարկու տարիէ ի վեր բռնած քաղաքաւորութեանը համաձայն պատերազմի ձեռք զարկաւ, եւ իրեն զինուղ պատիւ ընող վերջ մը տուաւ: Ծանօթ է դարձեալ որ խաղաղութեան գաշինքն, թեպէտ եւ աս գործըն հետեւութիւններէն կը վախուէր, բայց շատ օրինաւոր եղանակաւ գրեւի ելաւ: Մի եւ նոյն լուրերը կը ծանուցանեն զարձեալ թէ վերջն լուրը արուած ասանը Կերթահէ եւ քանտահարի Աֆիաններու յեղելու մէջ մեծ գրգռութիւն մը կը տիրէ:

Սուլթանը ու լուրէն ասանձնական թղթակցին, Կե հերանէն Օստիսի 23ին գրածին մէջ Լեռանի

բարեկամ էր, ուստի կարող էր այդ պատահումն առ իմ գեւ. ապրելուս վրայ ստատիկ ուրախացած, զարձակ ստատիկ ճիգ մ'ըրաւ ու կարասնեմունքն եւ արկղներուն վրայն անցնելով վերջապէս քովս հասաւ ու բարբառիկ զարտախոսն սպասած անցնելու գետինն ինկաւ:

Աս դէպքերն Աւգոստ միայն համարուած ինքն ի պատմած էր, որուն մանրամասն պարագաներն ետքն իմացայ: Այլ վախճար որ իր հետաւորութիւնը կ'իմացուի, իսկ ես ալ չէի կրնար երկայն ասին սն ահագին բանտին մէջ մնալ: Աւստի ուրչեցիք որ դեպ ի նաւախորաց խցին ծակը ծուռաց երկեր եւ ես անոր մտ կենամ մինչեւ որ գարս ելելու յարմար ասեմը հասնի: Երանն ալ չաղեցիք հոն խնայել. առ բուն մեկն մեծ անգիտութիւն երեւցաւ: Բաց խնդիրը գիւրաւ որոշելու բան չէր: Անասունը բարբառիկ հանգարս կ'երեւար. ահանջ արկել զիս զրի եւ ամենեւին անոր շունչ ստնչու. ձայնը չէի չար. հաստաւան համարելով որ արդէն մտած է, արկը թացի: Բորը երկայնութեամբ ստարածուած սրտահաճ ու կատարեալ իմի՞րած էր. բաց գեւ կ'արկեր: Քեզիս եւ կորնուցունը ժամանակ չունէիք, սակայն չէի կրնար ինք զինքս որոշել որ շունն որն որ երկու անգամ իմ կենարս սրտած էր, սուսն պատելու փորձ մ'ընելու իր բախտին թող տամ: Արկագէտ սաստիկ գգուարութեամբ զինքն հետեւին առնէր. Աւգոստ ստիպուեցաւ, առ մեծ եւ ծանրամտութիւն շունն զիսին տամ: Կոմիտասն ինչուս վրայ գտնուող արկիներուն եւ կարասներուն վրայ ելլել եւ պնդէս միւս կողմն անցնել, որուն սաստիկ զօրութիւնն մը հարկար էր, իմ նոյն ժամանակն ունեցած տեղաթիւնս թող չէր տար որ ես ալ առ բանիս քիչ մ'ազնեմ:

Աս կերպով վերապէս ծակին քովս հասանք. նախ Աւգոստ անկէ գարս ելաւ, շունն ալ իր ետեւէն գնաց: Մինչեւ, առ ժամանակս բանեղծիս շատ յարգ, յատուց կ'երթար որուն համար Աստուծոյ զիս մտովն շնորհակալ ելանք: Մեղքերն խոտնով պատշաճ համարեցանք որ ես ծակին մտ կենամ, ուսկից բարեկամս կրնար գիւրաւ իր կերակրոյն մէկ մտն ինծի տալ, եւ կրնայի նոյն ակնն աւելի մարտը օգ մը շնչել: Լալիւ թէ Աւգոստ իր անկողինն մէջ մտած եւ ձեռքերն շրջապէս անցուցած էր, արկակը ծագեցաւ եւ իր ձառագայթներովն նաեւ անոր բնակարանը յուսաւրից: Մեծ վտանգէ մ'ազատած էիք, վասն զի հազիւ թէ բարեկամս անին բան իր ստացնի կարգին մէջ խոտն, նաւազարտը ճիգը Բեգերսին եւ խոհակերին հետ վար իլու, եւ սկսան միջերնին գայլու նաւուն վրայ խոտել, զորն որ պիտ'որ կարգադրէին: Խոհակերը Աւգոստին անկողնոյն զիս կ'արկը նստաւ. ես իմ պահարամ տեղու ամեն բան կրնայի լսել, վասն զի ծակին տախտակը նորին իր սեղն հաստաւան չէր, այլ միայն անոր ասցնելը շարժիկ մը կ'ախաւած էր խոտնիկը կրնար ամեն բողբ ստբունս զիսել եւ ան ասին երկրքնիս ալ անշուշտ կորսուած էիք: Բորը սա ժամանակս վազրն անկողնին ուղիկ կողմը նստած էր եւ կ'երեւար թէ կամայ կամայ կ'առաջանայ:

Նաւազարտն ու խոհակերը քիչ մ'երթը գտնին եւ միայն ճիգը Բեգերս բարեկամս քովս մնաց, եւ խոտնիկին նստած տեղը նստելով՝ սկընաւ մեծ ընամտութեամբ խոտել: Ան ասին իմացանք որ իր զինուորութիւնն որն որ միւս երկուքին իր քովս գտնուած ժամանակը վերջին աստիճանի հասած կ'երեւար, ըստ մեծի մտնին շինեալ եւ ձեւացուցած էր: Աւգոստին ամեն հարցումներուն զիսուս կը պատասխանէր, եւ զինքը կ'արարտագնէր որ հայրն ստոգիւ ազատած է, վասն զի կրնէր անոնց ծով ձգուելէն քիչ մ'ետար ճիգը նաւ երեւցաւ որոնցմ: Մէկն անտարակցս մակողիւ տեսած եւ օդնութեան հասած է, եր խոտնիկութեան կերպը շատ քարտերէն ու միջնարակն էր, որն որ ինծի մեծ զարմար եւ

միանգամայն մեծ ուրախութիւն ալ պատճառէր: Ահայ յուսայ որ ճիգը Բեգերս մեկի աղէկ գործիք մը կրնայ ըլլալ, որուն ձեռքով կրնանք նաւը մեր իշխանութեան տակ անուր: Աս խորհուրդս ստացնի անգամ ասի՞մ գտածիս պէս բարեկամս հարողեցի, եւ իրեն ալ կ'արկի երեւցաւ, սակայն յաս. թէ մեծ խոհակութեամբ գործքի ձեռք զարնելու եմք, վասն զի Բեգերսին առ փոփոխութիւնը շատ անգամ բողբակն բան է, եւ իրեն վրայ երբեմն խոտնութեան նշաններ ալ կ'երեւան:

Բեգերս ամբողջ ժամ մը բարեկամս քով մնալէն ետեւ վեր գնաց ու մեծ կորս մ'ազած մեկ խորհած եւ խոտնիկն մը բերաւ: Արտան մնացած մասն եւ յարը զիսին առանձին մտցիք. Աւգոստ զիս իր անկողնին մէջ պատկերաց եւ մինչեւ, սուտ հանգիստ քնացայ, որ ժամանակն որ բարեկամս զիս արթնաց, եւ շուտով ծակն ներս խրկել, վասն զի նաւուն վրայ ունաճան կը լսէր: Ապրը կատարեալ առողջացած էր եւ ամենեւին կատարելեան նշան չէր դուրսեր, այլ իր ազնու գրած կերակուրն ու ջուրը սիրով կ'առար ու կը լսիէր: Ետեկայ տեսնելով շատ ուրախացայ որ զինքն արկել մէջ ինչ շուտի:

Հաստիքեր որ էր որ նանուկեղէն ելած էիք ու բաց ծակ. մէջ կը նաւարկէիք: Բուխին երկրորդ որ նաւազարտը բարեկամս բնակարանը եկաւ անոր անկողնին մտնեցաւ, եւ բարեկամս կերպով մ'անոր կ'անկը զարեւելով: Հարցուց թէ ի՞նչ էր կապերը ջակելու եւ զինքն աղաւ ինչ տար. ըլլաց, աղէկ կը վարաւ ու կը խոտանայ պաշտօնակալաց օնեմակը չլայ՝ զորն որ ազատամը իրենց սեղահանած էին: Այստեղ է որ Աւգոստ իրմ պահանջումները յանձն պիտ'որ անուր, որուն վրայ նաւազարտն շիջի մը մէջն անոր զուս մը շարքովի խցուց եւ բորը կապերն արձակել: Ետքն կ'երթար մեկտեղ նաւուն ծածկն կրաւ ու բարեկամս երկը ժամ հոն մնաց: Երբ որ ետ դարձաւ, ինծի իմացուց որ անկէ ետքը բարբառիկ սրտաւ է եւ նաւուն մէջ ազոն տեղը կրնայ սրտուիլ. նաեւ ինծի աղէկ կերակուր եւ սափոր մը ըստ բերաւ: Նաւը գետ միջո նոյն տեղերը կը սրտուր եւ նաւազարտը կամայ հրահանգներն գայլու նաւուն կը սպաննին. կը կարծէին որ հետեւէն երեւոյ առագաստը նոյն նաւինն է:

Նաւիսի մին Աւգոստ ինծի կրկ վերածի լսեալ, որմնայն հոնգիստ անկողնն մը շինելի. բարեկամս նոյն օրն ամբողջ շնչեցաւ. վազրն իր անկողնին վրայ պատկած էր եւ իր յաւերն անցած կ'երեւային: Նաւը սաստիկ հոյն հարուած մ'ընդունեցաւ, բայց մեծ վնաս չկրկ: ճիգը Բեգերս իր Աւգոստին յուսացած բարեկամութիւնն օրն որ կ'աւելցնէր, իր երկայն խոտնիկութեանը մէջ խողողական ուղիւնսն եւ անոր կզկնիւրն առաջարկութիւնն ըրաւ եւ բարեկամս հարցուց թէ ան զեղեցիկ կզկններուն պղծութիւնն մ'ընէր. ծակահանութեան աղէկ չէ: Աւգոստ մեծ յոճարութեամբ առ հարցման հաստատուան պատասխան տուաւ: Բարեկամս Յուլիսի մը սրտան մեծ մտը նաւուն ծածկին վրայ անցուց որդէս զի պատասխան խոտնը մակն լնէ եւ անոնց խորհուրդն իմանայ: Ասոնց մէջ շատ անգամ մէջ կը լսար, որն որ մէկ անգամ կատարեալ կ'առար փոխուեցաւ եւ անոր մէջ խոտնաբար չիմ՝ օդնիւր անունով նաւասին ծով նետելին: Զուլիսի մը ստատիկ միջիկ մ'ըլաւ եւ հարկ եղաւ նաւուն ամեն ստագաստները վար անուր: Աս գործողութեան ժամանակը գիտով նաւազարտ մը ծով ինկաւ ու խողողեցաւ. իր ընկերները զինքն աղաւելու ամենեւին փորձ չըրին. ասկէ ետքը նաւին մէջ միայն ստատիկի հոյն մտնին, զիս եւ Աւգոստն ալ մեկտեղ համարելով: Արթին երկրորդ օրը մինչեւ իրկուս շարունակելու եւ նաեւ սկսաւ, ջուր անուր, որով հարկ եղաւ օնուզարտը ջրհաններով սրտուիլ. նաեւ

նաւը քանի մը տեղէն փոխեցաւ. եւ անոնց ինքն ծովն աւելի եւս ստատիկացով՝ ջուրն հեղեղի պէս ներս սկսաւ գոյ: Նաւազարտները նաեւ գրով կողմը ձիւնապատ առագաստ մ'անցուցին եւ անով ջուրը քիչ մ'արգելեցին: Նոյն օրը Բեգերս Աւգոստին հետ երկայն խոտնիկութիւն մ'ըրաւ. եւ անոր իմացուց որ նաւազարտներն երկու հոյի ալ նաւազարտն կողմն անցան, այսինքն յանձն տուին ծովահանութիւն ընել:

Հուլիսի մը նաւազարտը վնասը զէր ի Անգլիան կզկններն ուղղել առաւ ուր որ իր ծովահանութեան խորհուրդն ի գործ դնել կ'ազդեր. նոյն օրը ծովն հանգարտ ըլլալով՝ կարելի եղաւ նաւուն փոխուած տեղերը նորոգել: ճիգը Բեգերս առ սրս սկսաւ աւելի եւս յայտնութեամբ Աւգոստին հետ խոտել եւ անոր իմացուց որ ինքն ամենեւին նաւազարտին պիտ'որ շնորհակալ, այլ ամեն ձիւն ի գործ պիտ'որ դնէ որ նաւուն հրահանգարութիւնն իր ձեռքն անցնել, եւ Աւգոստին հարցուց որ առ բուն գործարարութեան տեսն իրմ ալ կրնայ օգնութիւն յատուց, որուն բարեկամս յայտնապէս լուս թէ ձեռքէն եկած ամեն օգնութիւնը կը լնէ: Ետք վրայ Բեգերս գնաց նաւազարտը մտնել իմանալու:

Աս խոտնիկութեան հետեւեալ օրը ճիգը Բեգերսին կողմնակողմնիւն նաւազարտ մը յանկարծ սաստիկ տանջուելով՝ մտաւ. Բեգերս կարծեց որ նաւազարտը զինքը թիւնաւորած է, եւ կը խորհի իրեն ալ նոյնն ընել. նաւաստիներն ամենը նաւազարտին կողմն անցնելու վրայ էին եւ Բեգերս միտքը դրաւ որ նաւն իր ձեռքն անցնելու խորհուրդը ի գործ դնէ. Աւգոստ նորին իր օգնութիւնը խոտացաւ եւ յարմար ստիկ համարելով իմ նաւուն մէջ գտնուիլու անոր իմացուց: Բեգերս առ անակալ լսին վրայ շատ զարմացաւ, բայց միանգամայն մեծ ուրախութիւն ցուցուց. շուտ մ'երկուքն ալ խոտն իրան. բարեկամս զիս անունով կ'անչեց եւ շուտ մը փայրիկի նաւազարտին հետ բարեկամացանք: Արկերին մարանեցանք որ ստացն յարմար առիթն նաւը ձեռքերնիս ձեղնը եւ ամենեւին մտաւ որ նաւահանարտը ամենով տեղոյն կատարութեան յանձնէր: Բեգերս նաղազական ուղիւնս երկուքս խորհրդէն ես կեցաւ, վասն զի անոր նաւազարտը բարեկամս մը հորիւոր էր զորն որ չունէիք: Այլ յուսար որ իմ եւ Աւգոստին վրայութեամբ գտնուող իրեն կը ներեն: Մեր խորհուրդն այսչափ յառաջ տարած էիք երբ որ յանկարծ «Ամեն ձեռք նաւուն վրայ» աղաղակը զանկալ միջահասեց:

Մ Ե Թ Ա Ր Գ Ա Վ Բ Ա Ս Ա Ն
 Եւրոպայի երեւելի Մարտի-չորսնորն ստորա-
 քր-թիւնը:
 Գ. Վ Թ Ե Ն Ե Լ

Արկութեան եւ ուսման Տիկնարկութիւններուն կողմնէ Ղիւնեալ շատ հարուստ է: Հասարակաց դպրոցներուն մէջ արոնց թիւը 100ի մտ է, ամենէն երեւելի է Ս. Եմուլի դպրոցը, աղջկանց կրթութեան համար 100ի շափ մասնաւոր դպրոցներ կան. սուսնցմը վատ մասնաւոր դպրոց կամ Տիկնարկութիւն մը աղախիմներ (պեղեթե) կրթելու, եւ իրենց պաշտօնին հարկաւոր բաները սորվեցնելու. 20էն աւելի ասանձակտանաց դպրոցներ ստար լեզուաց համար: Արկը կ'իտալասարգահոց (gymnase) 200ի շափ աշակերտներով, քանի մը կուսանոց վանքերու մէջ մասնաւոր աղանակեան աղջկանց կրթութեան դպրոցներ, պատմականաց եւ պնուարաց պար կրթարաններ եւ պղնձ Մարտի թիւնիկային հաստատած մեծ դպրոցին մէջ աղանակեանց պար իրենց ուսումնական կրթութիւնը կը ընդունին:

Ա ինկուսի համալսարանն 1366ին Ռոսալի դ. դուքսն հիմնեց. հիմնը իր ուսուցչաց թիւը 100էն աւելի է, եւ պրիթէ 5000 հոյի տարուս տարի հասանել տեսակ ուսմանց գոս կ'առնուին: Բժշկական եւ անգամանակնութեան համար շատ երեւելի է

